

نویسنده: مورات بارداکچی
ترجمه و پیافزود: سیروس جمالی

پژوهشی در زندگی و آثار عبدالقادر مراغی
آهنگ ساز و نظریه پرداز سده‌ی هشتم هجری

عبدالقادر مراغی

عبدالقادر مراغی

پژوهشی در زندگی و آثار عبدالقادر مراغی آهنگ‌ساز و نظریه‌پرداز سده‌ی هشتم هجری

نویسنده: مورات بارداکچی

ترجمه و پی‌افزود: سیروس جمالی

ویراستار: فرهود صفرزاده

مدیر هنری و طراح گرافیک: استودیو مآلی (امید نعم‌الحبيب، مهسا قلی‌نژاد)

مدیر تولید: شروین مفیدی

نت‌نگاری: سعید ابراهیمی

صفحه‌آرایی: سونا خرامان

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: پاییز ۱۴۰۳

نوع کاغذ: بالکی ۶۰ گرمی هلمین سوئدی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۶۶۴-۷۶-۱

قیمت: ۵۰۰,۰۰۰ تومان

کلیه‌ی حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به انتشارات پارت است.

آدرس: تهران، خیابان انقلاب، ابتدای خیابان فخر رازی، پلاک ۸۷

تلفن: ۶۶۴۰۵۶۲۷ - ۶۶۴۸۵۰۱۳

www.partpublication.com

@partpublication

فهرست

یادداشت مترجم.....	۱۷
پیش گفتار.....	۲۳
دوران زندگی عبدالقادر.....	۲۵
حکومت‌هایی که پس از سقوط ایلخانیان ظهور کردند، به‌ویژه آل جلایر، قره‌قویونلوها، آل مظفر؛ و برآمدن تیمور.....	۲۷
اختصارات.....	۳۱
فصل نخست: زندگی عبدالقادر.....	۳۳
۱. تولد، نام، پدر، کودکی، آموزش.....	۳۵
۲. در دربار آل جلایر، شرط‌بندی صد هزار دیناری، یار عزیز.....	۳۹
۳. تیمور، ماجرای میرانشاه، سلطان خلیل و شاهرخ.....	۴۹
۴. وفات عبدالقادر، فرزندان، روایات سفر عبدالقادر به کشور عثمانی، مذهب او، ویژگی‌های زبان و فرهنگ در دوران زندگی او.....	۵۷
فصل دوم: دانش فنی ارائه شده توسط عبدالقادر.....	۶۵
۱. نظریه‌ی موسیقی در دوره‌ی اسلامی.....	۶۷
مفهوم «نظریه» و تاریخچه‌ی نظریه‌پردازی.....	۶۷
بخش‌های عمده‌ی «نظریه» در موسیقی دوره‌ی اسلامی.....	۶۹
نظام صوت در مکتب منتظمیه.....	۷۰
ذوالاربع‌ها و ذوالخمس‌ها در نوشته‌های عبدالقادر.....	۷۶

۸۱	مقام، آواز و شعبه به عنوان مفاهیم عام
۸۲	دوازده مقام، ادوار مشهور
۸۵	شش آواز (آوازه سته)
۸۶	بیست و چهار شعبه
۹۳	۲. تئوری ایقاع و دورها
۱۰۱	دورهای ابداعی خود عبدالقادر
۱۰۳	فصل سوم: منابع تاریخ موسیقی در رسالات عبدالقادر
۱۰۵	۱. فرم‌های موسیقی آن عصر، کوک‌ها، سازها، موسیقی دانانی که عبدالقادر نامشان را ذکر کرده است
۱۰۵	فرم‌های موسیقی
۱۰۹	کوک‌ها
۱۱۳	سازها در رسالات عبدالقادر
۱۱۴	۱. سازهای زهی
۱۲۰	۲. سازهای بادی
۱۲۲	۳. سازهای ابداعی عبدالقادر
۱۳۲	موسیقی دانانی که عبدالقادر از آنها نام برده است
۱۴۱	۲. موسیقی عبدالقادر، نمونه‌هایی از نت‌ها، شعر عبدالقادر، کتاب‌های عبدالقادر و محتوای آنها
۱۴۱	موسیقی عبدالقادر
۱۴۴	نغمه‌نگاری (نت‌نویسی) در رسالات عبدالقادر
۱۵۰	شاعری عبدالقادر
۱۵۳	کتاب‌های عبدالقادر
۱۶۵	فصل چهارم: اسناد
۱۶۷	۱. زندگی‌نامه‌ی خودنوشت [منظوم] عبدالقادر
۱۷۵	۲. فرمان تیمور
۱۸۱	۳. نوشته‌ی شیخ اویس
۱۸۱	صورت خط سلطان مغفور مرحوم معزالدنیا و الدین سلطان شیخ اویس انارالله برهانه
۱۸۳	۴. نوشته‌ی جلال‌الدین حسین
۱۸۳	صورت خط سلطان جلال‌الدین حسین سقی‌الله ثراه

۱۸۵.....	۵. نوشته‌ی شاهزاده شیخ علی.....
۱۸۵.....	صورت خط شاهزاده شیخ علی بن شیخ اویس رحمهما الله.....
۱۸۷.....	۶. نوشته‌ی سلطان بایزید.....
۱۸۷.....	صورت خط سلطان بایزید بن سلطان اویس بن شیخ حسن.....
۱۸۹.....	۷. نوشته‌ی سعدالدین تفتازانی.....
۱۸۹.....	صورت خط مولانا سعدالدین تفتازانی.....
۱۹۳.....	۸. نوشته‌ی سید شریف جرجانی.....
۱۹۳.....	صورت خط امیر سید شریف.....
۱۹۶.....	سال شمار زندگی عبدالقادر مراغی.....
۱۹۹.....	کتاب شناسی.....
۲۰۱.....	کتاب‌های خطی.....
۲۰۲.....	منابع چاپی.....
۲۰۴.....	منابع لاتین.....
۲۰۷.....	پی‌افزود مترجم.....
۲۵۷.....	نامه‌ی اول.....
۲۵۹.....	نامه‌ی دوم.....
۲۶۰.....	نامه‌ی سوم.....
۲۶۵.....	تصاویر پی‌افزود.....
۲۸۳.....	کتاب شناسی پی‌افزود مترجم.....
۲۸۵.....	نسخه‌های خطی.....
۲۸۶.....	سایر نسخه‌های خطی.....
۲۸۷.....	منابع چاپی.....
۲۹۱.....	نمایه.....

حکومت‌هایی که پس از سقوط ایلخانیان ظهور کردند، به‌ویژه آل جلایر، قره‌قویونلوها، آل مظفر؛ و برآمدن تیمور

حکومت ایلخانیان که در سال ۱۲۵۶م/ ۶۵۴ق توسط هلاکو تأسیس شده شده بود با مرگ نهمین حکمران این سلسله، ابوسعید بهادرخان در ۳۰ نوامبر ۱۳۳۵م / ۵ ربیع‌الثانی ۷۳۶ق پایان یافت. در میان خاندان‌هایی که پیش‌تر برای حفظ حاکمیت خود در قلمرو ایلخانیان به مرکزیت ایران، به این دولت خدمت می‌کردند، تلاش برای تأسیس حکومت‌های محلی آغاز شد. و سرانجام آق‌قویونلوها و قره‌قویونلوهای ترکمن، آذربایجان، آل مظفر فارس و کرمان و کردستان؛ و آل جلایر، عراق را اشغال کردند. طی سال‌های بعد وسعت متصرفات این دولت‌ها دچار تغییرات گسترده‌ای شد و از این میان آل جلایر و آل مظفر به خاطر نقشی که در منطقه داشتند، جایگاه مهم‌تری پیدا کردند.

مؤسس حکومت آل جلایر، شیخ حسن بزرگ در سال ۱۳۴۰م / ۷۴۱ق بغداد را فتح نمود و پایتخت خود قرار داد. پسر و جانشین‌اش، شیخ اویس در سال ۱۳۵۶م / ۷۵۷ق، آذربایجان و مرکز آن تبریز را که تحت تصرف آلتین اردو (ارتش زرین) بود تصرف کرد و هشت سال پس از آن نیز موصل و دیاربکر را گرفت. شیخ اویس که از سویی با دولت همسایه‌اش، آل مظفر، که

در شرق ایران حکومت می‌کرد درگیر بود و از دیگر سو با قره‌قویونلوها و ارامنه در نزدیکی‌های وان می‌جنگید توانست در سال ۱۳۶۷ م / ۷۶۸ ق قره‌قویونلوها را متفق خود گرداند.

پس از مرگ شیخ اویس به سال ۱۳۷۴ م / ۷۷۶ ق، پسرش حسین جانشین او شد و همان درگیری‌ها در دوران او نیز ادامه یافت. اندک زمانی بعد غیاث‌الدین احمد که نامش در منابع تاریخی به صورت احمد جلایر و یا احمد بهادرخان نیز آمده است، برعلیه برادر بزرگ‌ترش حسین شورش کرد و پس از فتح تبریز فرمان اعدام او را صادر نمود. احمد بر آذربایجان و عراق و برادرش بایزید، پسر کوچک اویس، بر بخشی از کردستان و حوالی عراق عجم حکم می‌راند. اما بایزید نیز پس از درگیری‌های طولانی توسط برادرش به اسارت گرفته شد. چشمانش را با میل کور کردند و سرزمین‌های تحت تصرفش به تصرف احمد درآمد.

با گسترش تحرکات نظامی تیمور، که با استیلا بر شمال ایران و ارمنستان بین سال‌های ۱۳۸۴-۸۷ م / ۷۸۶-۸۹ ق آغاز شده بود، و تصرف دیاربکر، بین‌النهرین و نیز بغداد توسط او، احمد جلایر در سال ۱۳۹۳ م / ۷۹۶ ق به برقوق، از ممالیک مصر پناهنده شد، اما پس از بازگشت تیمور به سمرقند توانست به یاری برقوق، بغداد را بازپس بگیرد.

در سال ۱۳۹۹ م / ۸۰۲ ق تیمور دوباره به غرب تمایل یافت و به سوی سیواس حرکت نمود. احمد جلایر و متفقش قره‌یوسف، حکمران قره‌قویونلوها، با شنیدن این خبر ابتدا به سوریه پناه بردند اما چون استقبال خوبی از آنها نشد، ناچار به نزد ایلدرم بایزید عثمانی گریختند. در خلال جنگ تیمور با ایلدرم بایزید، با اینکه احمد پایتخت پیشین‌اش را دوباره تصرف کرد، اما این بار در جنگ با قره‌یوسف شکست خورد و بغداد را به متفق سابقش واگذار نمود و به سوریه رفت. مدتی بعد، قره‌یوسف نیز که از دست ابوبکر، نواده‌ی تیمور، گریخته بود به سوریه پناه برد. هر دو حکمران زندانی پس از مرگ تیمور آزاد شدند و احمد موفق شد در مدت زمان کوتاهی سرزمین دیرین خود را بازپس بگیرد.

با بروز دوباره‌ی اختلاف با حکمران هم‌سرنوشت خود، قره‌یوسف، احمد جلایر در پی جنگی که در حوالی تبریز درگرفت به همراه تعدادی از نزدیکانش در ۳۱ آگوست ۱۴۱۰ م / ۲۰ ربیع‌الثانی ۸۱۳ ق اعدام شد و دولت او در سال ۱۴۳۱ م / ۸۳۵ ق به کلی به دست قره‌قویونلوها افتاد.

دوران زندگی عبدالقادر

یکی دیگر از حکومت‌هایی که در آن عصر نقش مهمی در منطقه داشت، دولت آل مظفر بود. غیاث‌الدین حاجی از خراسان به یزد مهاجرت کرده به خدمت اتابکان یزد درآمده بود. نوهی او مظفرالدین نیز ابتدا در خدمت اتابکان و سپس در کنار ارغون و کیخاتون از ایلخانیان بود و در سال ۶۹۳/م ۱۲۹۴ ق به محمود غازان خان پیوست. در زمان اولجایتو محمد، به عنوان والی شهر میبد در اطراف اصفهان گمارده شد و در سال ۷۱۳/م ۱۳۱۴ ق در همین مقام از دنیا رفت. پسر مظفرالدین، مبارزالدین که مؤسس سلسله‌ی آل مظفر محسوب می‌شود نیز ابتدا در خدمت حکمرانان ایلخانی باقی ماند و از سوی ابوسعید بهادرخان در سال ۷۱۹/م ۱۳۱۹ ق به عنوان والی و سردار یزد از توابع فارس که در آن دوران منطقه‌ی مهمی به شمار می‌رفت، تعیین شد. مبارزالدین محمد با استفاده از ضعف ایلخانیان در سال ۷۴۰/م ۱۳۴۰ ق کرمان را فتح کرد و پس از سال‌ها جنگ با والی اصفهان، ابواسحاق اینجو، با اعدام او در سال ۷۵۹/م ۱۳۵۷ ق اصفهان را تصرف نمود و حتی تا تبریز پیش رفت.

مبارزالدین محمد که بی‌نهایت غدار و ستمگر بود در سال ۷۶۰/م ۱۳۵۹ ق به دست پسران خود از تخت برافتاد و میل در چشمان او کشیدند. با اینکه دوباره توانست بر تخت بنشیند اما باز هم از حکومت ساقط شد و در سال ۷۶۵/م ۱۳۶۴ ق در تبعیدگاه خود در گذشت.

جانشینان مبارزالدین محمد، پسرانش شاه شجاع و زین‌العابدین بر فارس و کرمان و کردستان حکومت کردند تا اینکه تیمور در سال ۷۸۹/م ۱۳۸۷ ق مناطق تحت حکومت آنان را گرفت. با اینکه زین‌العابدین به پسرعموی خود، شاه منصور که در شوشتر اقامت داشت پناه برد اما زندانی شد و پس از گریز از زندان توانست اصفهان را تصرف کند. در سال ۷۹۲/م ۱۳۹۰ ق شاه منصور بار دیگر او را به اسارت گرفت و چشمانش را از حدقه درآورد.

شاه یحیی، سلطان احمد و شاه منصور از یک خاندان بودند و به مدت سه سال در مناطق مختلف حکومت کردند تا اینکه حکومت آل مظفر به دست تیمور سرنگون و برای همیشه از صحنه‌ی تاریخ محو شد.

در سال‌های بعد، عبدالقادر مراغی در این سرزمین‌ها، که تیمور و سلاله‌اش سال‌ها در آن حکومت می‌کردند و مدام دچار تحولات سیاسی بود، روزگار گذرانده است.

این کتاب از مهم‌ترین منابع و مراجع مکتوب در زمینه‌ی عبدالقادرشناسی محسوب می‌شود. نویسنده‌ی اثر، پژوهشگری تیزبین و مسلط به مسائل تاریخی و فنی موسیقی است. نوشته‌اش ماهیتی ستایش‌گرانه ندارد، با رویکرد علمی، براساس واقعیات تاریخی و با تأکید بر نوشته‌ها و اسناد موجود در آثار کهن نوشته شده است که تا زمان نگارش این کتاب دیده نشده بودند.

دوسوم متن کتاب از نویسنده و یک‌سومش پی‌افزود مترجم است. مترجم که سابقه‌ی علمی و تجربه‌ی عملی در زمینه‌ی عبدالقادرشناسی دارد، ضمن وفادار ماندن به متن اصلی و ترجمه‌ی دقیق آن، اشکالات چاپی کم‌شمار متن را تصحیح و متون فارسی را از منابع اصلی جایگزین کرده است. برخی از تصاویر کتاب با استفاده از منابع اصلی جایگزین و نت‌ها برای خوانش و بهره‌برداری آسان‌تر بازنویسی شده‌اند.

توضیحات مربوط به ترجمه و واژه‌های تخصصی متن کتاب، ترجمه‌ی اشعار و اسناد ترکی و عربی، بیان اختلافات نسخه‌های رسالات و متون کهن و مطالب تکمیلی و افزوده‌هایی درباره‌ی رساله‌ها و وقایع تاریخی مهم، قسمتی از موضوعاتی است که در بخش پی‌افزود مترجم آمده است. بی‌شک مراجعه به این کتاب مرجع و مطالعه‌اش، برای علاقه‌مندان به تاریخ موسیقی و عبدالقادر مراغی لازم و مفید است.

مجموعه‌ی
تاریخ
موسیقی

